

Kemaliye Halk Kültürü Ve Folklorü

Prof. Dr. Esma ŞİMSEK
Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Prof. Dr. Esma Şimşek Halk arasından derse davet ettiği yaşlı kişilerle yapılan sözlü modelleme ilginin derecesini artırmıştır. Kemaliye (Erzincan) ve Çevresinde Ekoloji Temelli Çevre Eğitimi” Projesine bağlı olarak; “Kemaliye Halk Kültürü (Folkloru)” dersi teorik ve uygulamalı olarak, iki bölüm halinde yapılmıştır:

I. TEORİK DERS: Genel olarak folklorun tanımı, amacı, alanı ve özellikleri anlatıldıktan sonra, folklorun konuları, Kemaliye folklorundan örneklerle açıklanmıştır. Buna göre:

1. Dil ve Anlatım: Halk etimolojisi, ad verme (onomastik), ağızlar, kelime hazinesi, bedenî hareketler dışında anlatım, haberleşme, değişik konuşmalar / çağrılmalar. (Kemaliye ağzının özellikleri, kelimelerdeki ses değişikliği ve ses eklemeleri, sadece bu yörede bilinen kelimeler vs.)

2. Âşık ve Tekke Edebiyatı: Âşık ve Tekke Edebiyatının özellikleri, şairleri ve eserleri. (Genel bilgi verildikten sonra, bölgede âşık ve tekke edebiyatının fazla yaygın olmadığı belirtilmiştir.)

3. Halk Edebiyatının Anlatmaya Dayalı Türleri: Destan, masal, efsane, evliya menkabeleri, halk hikâyesi, fıkra. (Türler hakkında genel bilgiler verildikten sonra, bölgede anlatılan metinlerden örnekler verilmiş ve bunlardan bir kısmının Kemaliye kültürüyle yakından ilgili olmasına rağmen, bir kısım metinlerin varyantlarının başka bölgelerde de anlatıldığı belirtilmiştir. Nitekim, “Eğimli ile Seytanın ortak olması”nı konu alan fıkra birçok bölgenin insanına adapte edilerek anlatıldığı gibi Grimm Kardeşler’in derleyip yayımladığı Alman masalları arasında da geçer. “Apçağalı” fıkra tipinin benzeri ise Elazığ’da “Baskilli”, Osmaniye / Kadirli’de “Karatepeli”, Mersin / Silifke’de “Karakayalı” tiplerinde görülür. Efsanelerin büyük bir kısmı Kemaliye’ye ait olup, bunlar arasında; Hıdır Abdal Sultan, Kadıgölü, Kırkgöz ve Zincirli Kaya efsaneleri sayılabilir.)

4. Anonim Siir: Destan (halk siiri seklinde), türkü, mani, tekerleme, ninni, ağıt, bilmece. (Anonim halk siiri içerisinde Eğin türküleri / elagözlüleri önemli bir yere sahiptir. 11’li heceyle söylenmiş maniler olan elagözlüler, özel bir ezgi ile türkü olarak da söylenir. Buna “Eğin Ağzı” da denir. Elagözlülerin konusu, bölgenin sosyo-kültürel yapısına bağlı olarak; ask, gurbet, ayrılık, hasret, sitem vs.dir. Ayrıca 7’li heceyle söylenen maniler de vardır. Eğin’de, “ağıt yakma” geleneği, tekerleme, ninni, bilmece söyleme de yaygındır.)

5. Kalıplı Sözcükler: Atasözü, deyim, dua, beddua, yemin, selamlama vs. (Kemaliye’de söylenen; “Deliyi everme, deli çoğalır / Bıçağı kesdiren kendi suyu, insanı sevdiren kendi huyu / Hak için kurban, küp için kavurma / Kuyu kaz benim için, derin kaz senin için / Eğinlinin topalı Bağdat’tadır / Ucuz etin tiridi yavan olur / As tasınca kepeğe paha biçilmez; Damların delüğünde kalasın / Fidan iken budanasın / Göziy elifi söne / Cızı gibi çatlayasın; Önünde ölem, yassirin olam / Düşmanların kurtlana / Hac serbetin içeler / Ömrümden kese, ömrüne vere vs. gibi sözler Anadolu sahasında bilinen benzerleri ile mukayese edilerek açıklanmıştır.)

6. Hayatın Dönüm Noktalarıyla İlgili Gelenek ve Görenekler: Doğum, çocukluk çağı, sünnet, evlenme, askere / gurbete uğurlama ve karsılama, hacı uğurlama ve karsılama, ölüm günlük hayatla ilgili gelenek ve görenekler. (Kemaliye’de yasatılan hayatın dönüm noktalarıyla ilgili gelenek ve görenekler tespit edilerek, bunların Türk kültürü içerisindeki yeri değerlendirilmiştir.)

7. Halk Bilgisi: Halk hekimliği, halk veterinerliği, halk meteorolojisi, halk takvimi, halk hukuku, halk matematiği, halk botanigi vs. (Bölgedeki örnekleriyle birlikte açıklanmıştır.)

8. Bayramlar, Törenler, Kutlamalar: Dini bayramlar, millî bayramlar, kandiller, kutsal aylar / günler, Hıdırellez, Nevruz. (Bayram öncesi hazırlıklar, mezarlık ziyaretleri, bayramlaşma, ikramlar; Nevruz ve Hıdırellezde yapılan uygulama ve eğlenceler mukayeseli olarak değerlendirilmiştir.)

9. İnanışlar: Tabiat olaylarıyla, canlı ve cansız varlıklarla ilgili inanışlar, dini inanışlar, nazar – nazarlık, yatırlar, rüya, fal, büyü, yağmur duası, kurban, adak, uğur, bereket. (Bunlara bağlı olarak, Kemaliye’de tespit edilen bazı inanışlar üzerinde durulmuştur.)

10. Halk Tiyatrosu: Meddahlık, gölge oyunu, ortaoyunu, kukla, köy seyirlik oyunları. (Yurdumuzun bir çok yöresinde unutulmaya yüz tutmuş olan “Deve oyunu”, “Arap Oyunu” vs. gibi köy seyirlik oyunlarının yakın zamana kadar Kemaliye’de, “oyun çıkarma”ya bağlı olarak oynandığı belirtilmiştir.)

11. Oyun, Eğlence, Spor: Çocuk oyunları, büyüklerin oyunları, eğlenceleri vs. (*Çocuklar arasında oynanan bir çok oyunun yanında Eğinli gençler arasında da özellikle "Yüzük oyunu"nu oynanmaktadır. Oyunda, eğer yüzük bulunmamıssa söylenen türkülerin son mısrası; "Yalelli yalelli bir vah zavallı" şeklinde biter.*)

12. Halk Oyunları (Dansları): Oyunların doğuş hikâyeleri, çeşitleri, çalgıları, müziği, giyim-kusamı, figürlerin anlamı. (*Kemaliye'ye mahsus çeşitli halk oyunları ve özellikleri değerlendirilmiştir.*)

13. Halk Müziği: Halk müziğinin özellikleri, türleri, çalgıları. (*Eğin türküleri ve klarnet, keman, tef, davul, darbuka gibi musiki aletleri hakkında bilgi verilmiştir.*)

14. Giyim, Kusam, Süslenme: Çocuk giyimi, erkek giyimi, kadın giyimi, günlük giyim, törenlerle ilgili giyim, süslenme. (*Kemaliye giysisi (entari, fistan, kaftan, kastor, yasmak, alınlık, kulaklık, püskül, oyalır) tanıtılmıştır.*)

15. Halk Mimarîsi: Konut çeşitleri, hayata yardımcı yapılar, yapı teknikleri, halk mimarları, yapı ustaları, konutların döşenmesi, kullanımı ve ev esyaları. (*Bölgenin mimarî yapısı görsel olarak incelenmiştir.*)

16. Halk Mutfağı: Yiyecek / İçecek türleri ve yapıları, belirli gün ve törenlerde yapılan yiyecekler, mutfak araç ve gereçleri, sofraya gelenek ve görenekleri vs. (*Kemaliye mutfağı ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra, bölgeye mahsus mahalli yemekler (hısık yahnisi, kor dolma, kiris, pıt pıt, fasulye cevizlemesi, tarhana has, mercimekli çulbır, tirit, çökelek piyazı, ayva kalyesi, hesirde, gostik, zetirin, çöven vs. tanıtılmıştır.*)

II. UYGULAMALI DERS: Kemaliye'de yetismis, bölgenin folklorik özelliklerini iyi bilen ve yaşları çoğunlukla 60'ın üzerinde olan bazı kaynak kişiler, yönelttiğimiz sorular doğrultusunda bilgiler verdiler. Bunlar arasında:

1. Fahri SAĞÇOLAK (64 yaşında, ilkökul mezunu, mesleği hallac)
2. Mehmet Rıfat BİRLER (Pala Dayı) (60 yaşında, ortaokul mezunu, emekli)
3. Kemal KONAR (72 yaşında, ortaokul mezunu, is adamı)
4. Apçağa köyünden bazı kaynak kişiler